

UNIVERSITETET I
NORDLAND

”Vi tuller og tøyser, og det merker barna”

Småbarnshumor i barnehagen

FL200L Bacheloroppgave

Førskolelærerutdanningen

Kandidatnummer: 107

Totalt antall sider: 31

FUS 3

Vår 2014

Profesjonshøgskolen/Universitetet i Nordland

Forord

Om kort tid avslutter jeg mine år på førskolelærerutdanningen ved Universitetet i Nordland. Etter tre flotte lærerike år på studiet, sitter jeg nå igjen med mange nye erfaringer og kunnskaper som jeg tar med meg videre. Jeg vil gjerne få takke mine medstudenter som har fungert som gode venner og støttespillere gjennom tre år.

I forbindelse med bacheloroppgaven vil jeg spesielt takke veilederne mine Ann Gøril Hugaas og Merethe Olsen for god veiledning i en krevende skriveprosess. Samtidig vil jeg rette en stor takk til styreren i barnehagen som tillot meg å gjennomføre mine undersøkelser hos dem.

Jeg vil også gjerne takke familie, venner og spesielt svigermor Nina for god hjelp med innspill og korrekturlesning i slutfasen.

Bodø, mai 2014

Thea Holst

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Presentasjon av problemstilling.....	1
1.2 Begrepsavklaring.....	2
1.3 Oppgavens oppbygning.....	2
2.0 Teorigrunnlag	3
2.1 Smil og latter.....	3
2.2 Toddlerhumor.....	4
2.3 Fire dimensjoner i barnehumoren.....	5
2.4 Humor og kroppslighet.....	6
2.5 Voksenrollen.....	6
2.6 Å fremme småbarnshumor.....	7
3.0 Metode	8
3.1 Metode 1: Observasjon.....	9
3.2 Metode 2: Intervju.....	10
4.0 Mine funn – analyse, tolkning og drøfting	11
4.1 Analyse og tolkning av datamaterialet.....	12
4.2 Smil.....	13
4.3 Latter.....	17
4.4 Arbeid som kan fremme småbarnshumor i barnehagen.....	22
5.0 Avslutning	25
Litteraturliste	27

Humor kan være en rik kilde for glede og fellesskap i barnehagen, og det krever at de ansatte er bevisst sin rolle som forbilder.

Frode Søbstad (2006)

1.0 Innledning

Dette er en utviklingsorientert bacheloroppgave knyttet tett til barnehagelærerens arbeid i barnehagen. Besvarelsen er profesjonsrettet og tar utgangspunkt i pedagogikkfaget samt fordypningsfaget småbarnspedagogikk.

Når jeg minnes min barndom er det mye hyggelig å tenke tilbake på. Likevel er det noe helt spesielt jeg tenker først på, og det er at den bar preg av mye humor. Jeg og min to år yngre bror vokste opp sammen med to eldre brødre som vi hadde et spesielt og godt forhold til. Jeg husker at hverdagen ofte bar preg av mye latter, og vi gikk uten tvil i lære når det gjaldt humoristiske sprell.

På bakgrunn av dette var det naturlig for meg å velge humor som tema for bacheloroppgaven. Samtidig er dette et spennende, lærerikt og interessant emne. I en travel barnehagehverdag tenker jeg at humor kan være viktig og nødvendig for barn og voksne da humor kan bidra til å skape et godt miljø. Selv er jeg glad i humor, og liker å le mye. Som førskolelærer kan dette ha betydning for det pedagogiske arbeidet med barna. Humor er et tema vi har hatt svært lite om på førskolelærerutdanningen, og jeg har derfor med bacheloroppgaven hatt et ønske om å lære mer om barnehumor. Samtidig har det vært veldig spennende, og ikke minst artig, å få gjennomføre undersøkelser i en barnehage med humor som utgangspunkt. Der har jeg sett nærmere på hvordan personalet ivaretar og stimulerer de yngste barnas humor.

Oppgaven skal være utviklingsorientert. Derfor vil jeg i drøftingsdelen belyse hvordan jeg som førskolelærer kan arbeide for å fremme humor i barnehagen.

1.1 Presentasjon av problemstilling

Problemstillingen til oppgaven lyder som følgende: *”Hvordan ivaretar og stimulerer personalet i barnehagen de yngste barnas humor?”*

Med problemstillingen var ønsket mitt å undersøke hvordan personalet i en barnehage arbeidet for å ivareta og stimulere humoren til de yngste barna. I forbindelse med at oppgaven også tar utgangspunkt i fordypningsfaget småbarnspedagogikk, er besvarelsen avgrenset og

rettet mot de yngste barna i barnehagen. Det vil si de barna som er fra 1-3 år. På grunnlag av dette er det småbarnshumoren som er fokuset i oppgaven.

1.2 Begrepsavklaring

Begrepet *humor* er en viktig del av problemstillingen, og jeg skal nå gå nærmere inn på en definisjon som kan forklare hva ordet innebærer. Humor er et mangesidig fenomen, og det finnes flere definisjoner utarbeidet av filosofer, psykologer, litteraturvitere og forskere fra andre fagområder. Ingen har imidlertid klart å lage en definisjon som alle kan være enige i (Søbstad 2006). Av de mange definisjoner som finnes har jeg kommet fram til én som beskriver humor på en god måte. Definisjonen kommer fra humorforskeren Paul E. McGhee, men Søbstad (1995:22) har oversatt McGhees humordefinisjon slik:

”Den mentale erfaringen av å oppdage og verdsette lattervekkende, absurde og inkongruente ideer, hendelser eller situasjoner”.

Problemstillingen inneholder også begrepene *ivareta* og *stimulere*. Jeg skal imidlertid ikke definere disse to, men jeg har noen tanker om hva de betyr i forhold til temaet i oppgaven som er humor. Det å ivareta tenker jeg har noe med hvordan personalet tar vare på og bevarer humoren til de yngste barna i barnehagen. Det kan handle om hvordan en voksen møter et barns humoruttrykk, som kan være latter. Å stimulere kan handle om å påvirke noe, og i denne sammenheng kan det være den voksne som leser en bok med innlevelse, morsomme ansiktsuttrykk, og som aktivt bruker smil og latter sammen med barna.

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av flere kapitler. I første omgang presenterer jeg i et eget kapittel ulike teorier som knyttes til temaet humor. Den utvalgte teorien har som rolle i oppgaven å være et teoretisk utgangspunkt for å drøfte mine funn senere. Deretter vil neste kapittel omhandle metode. Der går jeg nærmere inn på hvilke metoder som er brukt i forbindelse med mine undersøkelser. Videre vil nest siste kapittel dreie seg om mine funn fra undersøkelsesarbeidet. I dette kapitlet gir jeg en kort analyse og tolkning av mitt datamaterial der jeg redegjør for hvordan jeg har arbeidet med mine data for å finne ut hva det viser. Deretter forklarer jeg hva som der kommer fram og drøfter dette opp mot teori. Til slutt drar jeg sammen trådene, og viser hvordan mine funn svarer på problemstillingen.

2.0 Teorigrunnlag

Dalland (2007:268) hevder at: *”Teorier er redskaper som brukes til å utvikle vår innsikt og til å angi hvilket perspektiv vi arbeider innenfor”*. Følgende kapittel inneholder relevant teori som jeg skal ta utgangspunkt i når mine funn skal drøftes senere i oppgaven. Teorien er først og fremst valgt ut gjennom litteratur fra ferdypningsfaget småbarnspedagogikk og pedagogikkfaget generelt. Jeg henviser i tillegg til teori fra humorforskere. I første omgang tenker jeg det er av betydning å se nærmere på hva Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver sier om humor.

I Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2011) står det skrevet noe om barnehagens oppgave i forhold til barn og humor. Den forteller at barnehagen skal tilby barn et miljø preget av humor. Samtidig står det at leken til små barn er tett forbundet til deres særegne humor. Humoren har først og fremst en kroppslig basis hos de yngste barna, og gjennom samhandling dem imellom utvikles humoren.

Å definere humor kan være komplisert. Likevel finnes det mange forskjellige definisjoner. Det kan være en fordel med flere definisjoner av begrepet, da de kan gjøre oss oppmerksom på hvor variert og rikt begrepet humor er. Samtidig kan det åpne seg mange vinklinger og perspektiver for oss når vi studerer fenomenet (Søbstad 2006).

2.1 Smil og latter

Smil og latter kan være ytre tegn på at noen har det morsomt, og det kan knyttes til humor. Søbstad (2006:41) hevder at: *”Smil er altså visse endringer i ansiktsbevegelser og mimikk, særlig knyttet til tilbaketrukne lepper og munnviker, men også til muskelbevegelser i kinn og øyne. Smilet foregår uten at det kommer lyder ut av munnen”*. Charles Darwin forklarte en gang smilet hos aper gjennom at de viste tennene, men uten lyd fra munnen. På bakgrunn av dette er det mange som har sett på smilet som en form for taus latter (Søbstad 2006). Smilet er ikke et direkte uttrykk for humor. Det er i stedet en måte å skape et sosialt miljø for å uttrykke humoren. Smilet er også mer utbredt enn latteren (Søbstad 2006).

Latter er en form for kroppsspråk. Den kan fortelle andre at den som ler er i en bestemt affekt, og derfor også i en bestemt mental tilstand. Latter kan også ses på som en form for vokalisering (Svebak 2000). Darwin som var den første som studerte latter på alvor er kjent for sine studier av smil og latter hos aper. Hans tolkning av latteren deres gikk ut på at dette var et tegn på at de hadde det bra. Ser vi dette i forhold til mennesker kan en hevde at

barnelatteren kan gi foreldre og andre voksne antydninger om hvilke situasjoner som skaper trivsel hos barn (Søbstad 2006). De to britiske forskerne Howard Giles og Geoffrey Oxford (1970) har beskrevet sju ulike former for latter. Jeg skal imidlertid bare nevne tre, siden det er følgende som er relevant til mine undersøkelser. Den første kalles *humoristisk latter* og blir sett på som den vanligste formen. Den oppstår gjerne når noe morsomt blir sagt, sett eller hørt. Den andre kalles *sosial latter*, og er nært knyttet til smilet. Den sosiale latteren brukes for å lette samspeillet i en gruppe. Fordi de andre ler, ler vi også. Vi blir påvirket av andre og ler, uten at vi egentlig vet hvorfor vi ler. Den tredje og siste latteren som er valgt ut er *kilelatter* som kommer av stimulering av bestemte steder på kroppen. Kilelatteren er en blanding av en reaksjon på en kroppslig og sosial påvirkning (Søbstad 2006).

2.2 Toddlerhumor

Humor er en del av toddlernes livsverden. Toddlerne er barna som er ett og to år (Løkken 2004). Løkken relaterer toddlerhumoren med det som kalles for slapstickhumor. Denne type humor preges av at den er fysisk, visuell, ikke-verbal og voldsom i en lekende forstand (Søbstad 2013). Slapstickhumoren er på mange måter ikke forenlig med toddlerhumoren, men det er flere fellesstrekk som er interessant å se nærmere på. Løkken (2004) har parallellført ni slapstick-ingredienser med toddlerstilige handlinger som appellerer til barnas humor. Ett av dem er jage – fange. Med toddlerstil blir dette toddlerens markerte vilje til løperutiner i ulike varianter.

Løkken (2004) har også undersøkt hvordan småbarna deler humoropplevelser i barnehagen. Hun har blant annet sett nærmere på gruppegleden mellom de yngste barna. Den er preget av intens fysisk aktivitet, rop og skrik kombinert med smittende latter. Samtidig viser det seg at blikkontakt og aktiv deling av humoropplevelsen ved å prate sammen forsterker latteren til det enkelte barnet. En humoropplevelse kan forsterkes av andres humor- og gledesreaksjoner. Det krever likevel at vi gjør andre oppmerksomme på at vi har det gøy, og at andre kan oppfatte at vi har det gøy (Søbstad 2013).

For humoren er den sosiale sammenhengen viktig. En gruppe med ettåringer kan for eksempel løpe i en korridor. Barna venter ved endepunktet til alle har kommet fram, før de løper tilbake til utgangspunktet. På tilbaketuren har de kanskje et fast utrop. En type løperutine som dette viser noe om barnas sensitivitet for hverandre, men samtidig gleden deres over å gjøre noe fast sammen. Å dele humoropplevelser med andre forsterker humorreaksjonene. På en måte

kan vi si at humor er en form for anerkjennende kommunikasjon hvor andres forsøk på å skape humor anerkjennes (Søbstad 2006).

2.3 Fire dimensjoner i barnehumoren

Søbstad (2006) deler barnehumoren inn i fire dimensjoner: *Humorforståelse, barns verdsetting av humor, humorskaping og innholdet i barnehumoren*. Humorforståelse handler i korte trekk om at barn har evne til å forstå humoren de er en del av. Ser vi tilbake på Paul E. McGhees definisjon av humor i innledningen, var en viktig del av humoren evnen til å oppdage den. McGhee mener imidlertid at dette krever noen intellektuelle ferdigheter. Det kan for eksempel handle om at et barn har en viss språklig kompetanse og en evne til å forstå poenget i humoren. Samtidig kan emosjoner, altså følelser, ha betydning for barnas atferd i forhold til det å uttrykke humor.

Når det gjelder barns verdsetting av humor kan et viktig perspektiv være at humorreaksjonene er kroppslige. Dette kan for eksempel være mimikk, munnbevegelser og vokalisering i form av latter. Samtidig kan tydelige kroppsbevegelser gi oss beskjed om at barnet har det moro. På en måte kan vi si at humoren har base i kroppen. Det er utvilsomt at opplevelsen av egne kroppsreaksjoner hos små barn er viktige. Barn kan le til de får vondt i magen og latteren kan gi dem kroppslig velvære. Gjennom kroppen gir de signal til sine omgivelser om at de verdsetter humoren.

Den tredje og nest siste dimensjonen er humorskaping. Å skape humor er en viktig del av selve humoren. Kroppslig aktivitet, lek og humor er nøye knyttet sammen og nødvendig for at humorskaping skal kunne forekomme. Det kan da være bra at noen støtter barnas initiativ når de prøver å skape humor. Den siste dimensjonen er innholdet i barnehumoren. Når en skal se nærmere på det står en overfor et rikt og variert materiale. Barns humor kan komme til uttrykk på mange forskjellige måter. Det kan være gjennom vitser, gåter, rim og leker, men også barnas gester, mimikk og morsomme lyder er en del av innholdet i barnehumoren og er verdt å nevne. Søbstad (2006) har for øvrig gjort en inndeling av fem typer humor. Jeg skal imidlertid nevne bare én type som kan relateres oppgaven. Den kalles for *inkongruenshumor* som handler om det som ikke passer sammen. Det kan for eksempel være klovning, spillopper, tilgjorte bevegelser og narrestreker. Dette er typisk inkongruenshumor blant barn. Det handler i korte trekk om å gjøre seg til og spille på det absurde og inkongruente.

2.4 Humor og kroppslighet

Humor og kroppslighet henger nøye sammen. Med smidige og levende kropper møter barna verden. Særlig kan vi se dette i småbarnas ansikter. Det er lett å lese barns gledesuttrykk i ansikt og kropp, og ansiktene kan ofte leses som en åpen bok. Når de små barna smiler og ler er fysisk aktivitet sentralt. Smil og latter knyttes til det kroppslige (Søbstad 2013). Gester er også sentralt i humor. Vi mennesker er kroppssubjekter, og gjennom kroppen vår forstår vi mye. Derfor er andres gester viktige for oss. Gjennom kommunikasjon eller forståelse for gester kan vi få en kroppslig opplevelse av hva andre vil (Merleau-Ponty 1994a). Når barn trekker på smilebåndet, rister av latter, deler smilende blikk ved å bevege kroppen deres på uvanlige måter kan de få oppmerksomhet fra andre, og de gir signaler om at de vil ha det morsomt. For småbarna kan gestene og den kroppslige kommunikasjonen være avgjørende for at de kan få med andre på det som er morsomt.

2.5 Voksenrollen

Anerkjennelse er et bredt fenomen som rommer mange ulike væremåter, og det kommer til uttrykk gjennom måten å være i relasjon til andre. Anerkjennende væremåte springer ut av en grunnleggende holdning av likeverdighet og respekt. Å være i en anerkjennende relasjon innebærer blant annet å oppleve kvaliteter som er nevnt i formålsparagrafer. Det er her snakk om selvtillit, selvstendighet, toleranse og medmenneskelig respekt (Bae 1996). Søbstad (1995) mener at humor er noe en kan oppmuntre barn til å dyrke ved å anerkjenne den når den spontant uttrykkes av barna. De voksne må samtidig vurdere sin rolle ut fra hvordan de er som modeller for barna. Voksne som selv slipper smilet og latteren løs, forteller vitser og verdsetter barnas vitser er av stor betydning. Lekelyst, frihet og latteren til de voksne kan stimulere barnas egen humor.

Førskolelærerens anerkjennende grunnholdning innebærer blant annet forståelse og bekræftelse. Dette forutsetter imidlertid at den voksne jobber med å få et forhold til sine egne følelser og tanker, forsøke å få et perspektiv på hva som er intensjonen i interaksjonen med barn, samt ta ansvar for dette i tydelig kommunikasjon (Bae 1996).

Hvordan de voksne ivaretar de minste barnas humor er avhengig av voksnes barnesyn og vurderingsevne. Barnesyn handler om hvordan voksne oppfatter, møter og forholder seg til barna som personer. Førskolelærerens barnesyn er en viktig dimensjon. Likeså er i hvilken grad barnesyntet støtter de voksnes streben etter å forstå barnets perspektiv og livsverden (Johansson 2011). Førskolelærerens mulighet til å forstå barns perspektiver er begrenset, og

det handler i grunnen om våre egne perspektiver på, tolkninger av og antagelser om hvordan vi kan forstå andre. I følge den franske filosofen Merleau-Ponty (1962) er forutsetningen for å forstå andre mennesker selve møtet eller interaksjonen med dem. Det er ikke bare ordene som er viktige, men også andres eksistens, tonefall, gester og ansiktsuttrykk som forteller noe om menneskers tanker og væremåte. Johansson (2011) sier at førskolelærerens barnesyn beskrives i tre ulike temaer. Ett av dem heter for *barn er medmennesker*. Her tar voksnes barnesyn utgangspunkt i barnet ved å for eksempel henvende seg til barnet som et medmenneske, som er en person med intensjoner, ønsker, evner og behov som en må forsøke å forstå, ta hensyn til og vise respekt for.

2.6 Å fremme småbarnshumor

Pedagogisk utviklingsarbeid handler om systematisk arbeid med mål, innhold, arbeidsformer og organisering i barnehagen hvor hensikten er å utvikle virksomheten (Foss m.fl. 1999).

Søbstad (2013:194) hevder at: *”Å fremme humor hos de minste barna handler om å gi tid, rom og anledning for den lekende, bablende og utpreget kroppslige humoren”*.

Humorforskeren Paul E. McGhee (2002) gir konkrete råd til pedagoger om hva som fremmer barnehumoren. Det første han foreslår er å støtte leken. Vi kan betrakte det lekende sinn som en forutsetning for å skape og dyrke humor. Når vi skal fremme småbarnas humor vil dermed leken være viktig (Søbstad 2013). Det andre rådet til McGhee er å forsterke tidlige forsøk på å skape humor hos barn. Gjennom kropp og ansikt kan småbarna gjøre bevegelser som er morsomme for dem. Slike tendenser som dette kan forsterkes ved at voksne møter barnas humoruttrykk med for eksempel smil, latter og verbale oppmuntringer (Søbstad 2006). Det tredje rådet er å lese rim og regler sammen med barna, samt å leke og eksperimentere med ord, men det er viktig at slik verbal humor som dette må tilpasses barnas intellektuelle nivå. McGhee oppfordrer også pedagoger til å være modeller i bruk av humor. Dette gjelder både når det er snakk om hvor mye humor de voksne uttrykker, hva slags humor de skaper og på hvilken måte den formes. Et annet råd er å respektere barns spesielle humorstil som kan være veldig forskjellig. Humorforskeren oppfordrer også de voksne til å satse på smittende latter. Ved å dele morsomme opplevelser og samtidig le sammen, kan dette bidra til å fremme humor og skape et godt miljø i barnehagen (Søbstad 2006).

Personalet er forbilder i å uttrykke humor i barnehagen. Ansatte i barnehagen som er åpne, glade og humoristiske vil kunne bidra til at barna inviteres til å vise den samme væremåten. Humor som forekommer i spontane situasjoner er vel så viktig som den humoren en opplever

i aktiviteter og pedagogiske opplegg. En viktig egenskap er å oppdage små morsomme hverdagshendelser og samtidig kunne le av egne tabber (Søbstad 2006). Å fremme humor i barnehagen er et særlig ansvar for de voksne. Det er snakk om deres holdning til barn, deres innfall og humor. Samtidig er bevissthet om sin egen humor en viktig faktor.

Humor kan være en rik kilde for glede og fellesskap i hverdagen i barnehagen, og det krever at de ansatte er bevisst sin rolle som forbilder. Det som preger hverdagslivet i barnehagen er det som sitter best igjen senere i livet. De små, hyggelige begivenhetene og samværsformene i hverdagen er derfor avgjørende (Søbstad 2006). Svebak (2000) mener at en god leder i barnehagen bør vise sine humoristiske sider. Humor i pedagogisk arbeid kan skape et godt læringsklima og samtidig fremme barnas nysgjerrighet (Søbstad 2006).

3.0 Metode

I dette kapitlet skal jeg gå nærmere inn på begrepet metode. Jeg presenterer også hvilke metoder som er brukt i undersøkelsesarbeidet og på hvilken måte de er brukt. Arbeidet er gjennomført i en relativ stor privateid barnehage med fire 1-6 årsavdelinger. I løpet av andreåret på førskolelærerutdanningen hadde jeg praksis på én av avdelingene. Mine inntrykk og opplevelser i løpet av de åtte ukene var svært positive, og det jeg husker aller mest var den gode atmosfæren og humoren mellom barn og voksne. Dette er årsaken til at jeg valgte å gjøre mine undersøkelser der av de yngste barna og personalet. Observasjonene og intervjuet er anonymisert med hensyn til barn, ansatte og foreldre.

Dalland (2007:83) sier at: *"Metoden er redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke"*. Den er et verktøy som hjelper oss til å samle inn data, altså den informasjonen vi trenger til undersøkelsen vår.

Gjennom et undersøkelsesarbeid kan en velge mellom flere ulike metoder. Det er vanlig å dele dem inn i *kvantitativ* eller *kvalitativ* metode. De kvantitative metodene tar utgangspunkt i å forme informasjonen om til målbare enheter, og gir oss mulighet til å utføre regneoperasjoner. Slike metoder lar seg tallfeste og måle. De kvalitative metodene handler i større grad om å undersøke noe som har som mål å fange opp mening og opplevelse (Dalland 2007). Problemstillingen min var avgjørende for mitt metodevalg. Jeg gjentar den for ordens skyld: *"Hvordan ivaretar og stimulerer personalet i barnehagen de yngste barnas humor?"* Da jeg utarbeidet problemstillingen var ønsket mitt å undersøke hvordan noe er i en valgt barnehage. Derfor ble problemstillingen formulert med det som utgangspunkt. I forbindelse med at hensikten med undersøkelsen skulle være å samle inn data som kunne karakterisere et eller

flere fenomen valgte jeg to kvalitative metoder, observasjon og intervju. I valg av metode tok jeg hensyn til hvilke som kunne være best egnet i forhold til problemstillingen.

3.1 Metode 1: Observasjon

Løkken og Søbstad (2006:41) hevder at: *”Ordet observasjon kommer fra latin og betyr iakttagelse eller undersøkelse. Å observere er å iaktta, legge merke til, undersøke eller holde utkikk med noe”*. Det finnes flere ulike typer observasjon. I mitt undersøkelsesarbeid valgte jeg å bruke både loggbok og praksisfortelling som i grunnen har flere likhetstrekk. Hensikten med observasjon som dette er å få fylldige beskrivelser av forskjellige situasjoner i hverdagen. Dette skal gi et grunnlag for refleksjon over økt forståelse av det som foregår (Løkken og Søbstad 2006). Årsaken til at jeg valgte bort andre metoder var fordi praksisfortelling og loggbok egnet seg best når planen var å observere hele dager. Begge observasjonsmetodene er nøye valgt ut med tanke på nettopp det.

Mine forberedelser i forkant gikk i stor grad ut på å sette meg godt inn i begge observasjonsmetodene som jeg skulle bruke. Jeg sendte tidlig en forespørsel via e-post til styrer i barnehagen hvor jeg informerte om mitt undersøkelsesarbeid. I løpet av få timer fikk jeg positivt svar i retur. Etter ønske fra styrer lagde jeg en plan med dato og tidspunkt på når jeg skulle komme på besøk. Denne sendte jeg til styrer, som igjen videresendte til avdelingen hvor jeg skulle utføre arbeidet. Etter hvert var det pedagogisk leder på avdelingen jeg hadde kontakt med. Hun ga uttrykk for at hun gledet seg til jeg skulle komme tilbake. Samtidig var hun begeistret for temaet humor som hun syntes hørtet spennende ut. Med hensyn til etiske forhold skrev jeg et informasjonsbrev til foreldre og personal på avdelingen hvor det sto forklart hvem jeg var og hva jeg skulle gjøre i løpet av de fire ukene. Samtidig skrev jeg hvilken hensikt arbeidet hadde og hva materialet skulle brukes til.

All data ble samlet inn innenfor en ramme på til sammen åtte dager fordelt på fire uker. I utgangspunktet skulle jeg observere to dager per uke, men uforutsette hendelser førte til at det var nødvendig å gjøre små endringer. Dette var uproblematisk både for meg og barnehagen. Stort sett var jeg hele dager og observerte. Jeg mente det var viktig å være tilstede store deler av dagen. Humor kan forekomme i alle slags type situasjoner i løpet av en dag, og derfor så jeg det som viktig å utnytte dagene godt for å få rikelig med data. Jeg forsøkte å observere i så mange situasjoner som mulig, deriblant under måltid, ved påkledning, utendørs og under pedagogiske opplegg. Jeg ser nå i ettertid at de aller fleste observasjoner ble gjort i spontane situasjoner. I løpet av de dagene jeg var tilstede i barnehagen, hadde jeg med meg en

skrivebok hvor jeg noterte ned alt som var relevant til temaet i oppgaven. Skriveboken som fungerte som en loggbok brukte jeg til å skrive ned korte praksisfortellinger. Dette fungerte veldig bra, og jeg fikk skrevet ned detaljerte hendelser fortløpende. Da jeg kom hjem skrev jeg fortellingene mer utfyllende på datamaskin, og samlet alle i ett dokument. Når det gjelder min egen rolle som observatør satt jeg for det meste ved sidelinjen og observerte. Dette syntes jeg var en fin måte å observere både de voksne og barna på. Ved enkelte tilfeller var jeg delvis med. Ved ett tilfelle satt jeg på gulvet for å observere da et barn søkte kontakt med meg. Situasjonen kunne relateres til humor, og derfor ønsket jeg å skrive den ned i loggboken. Styrken ved observasjon som metode er at jeg kjenner den godt. Samtidig har jeg brukt observasjon i praksis gjentatte ganger. Jeg sitter inne med mange gode erfaringer ved bruk av for eksempel praksisfortelling. En eventuell svakhet ved metoden kan være feilkilder som innebærer at forhold kan påvirke observasjonene og gjøre dem mindre pålitelige (Dalland 2007). I observasjon av menneskelige handlinger som dette må en som observatør være klar over at noen kan oppføre seg annerledes når de vet at de blir observert. Det kan ha vært tilfelle at flere av de voksne har brukt humor, fordi de var klar over at det var det jeg observerte. Dette heter for forskningseffekten (Dalland 2007). Dette kan jeg imidlertid ikke vite sikkert, men jeg fikk ikke inntrykk av at personalet eller barna ble særlig påvirket over at jeg var tilstede.

3.2 Metode 2: Intervju

Undersøkelsesarbeidet ble avsluttet med et kort intervju med pedagogisk leder. Det ble naturlig å gjennomføre intervjuet med henne da det var hun jeg hadde hatt kontakt med gjennom hele prosessen. Ved et intervju er kjennetegnet at den som intervjuer stiller spørsmål til en annen person som svarer på spørsmålene (Løkken og Søbstad 2006). I samme bok (2006:116) står det skrevet følgende om intervju:

Et intervju er bokstavelig talt et *inter view*, en utveksling av synspunkter og erfaringer som utvikler ny kunnskap. Et forskningsintervju handler ofte om å innhente beskrivelser fra den intervjuedes livsverden for så å beskrive og tolke det som blir fortalt.

Intervjuet jeg gjennomførte er et såkalt kvalitativt forskningsintervju som i korte trekk går ut på å få tak i intervjupersonens egen beskrivelse av den livssituasjonen han eller hun befinner seg i (Dalland 2007). Grunnen til valg av intervju i tillegg til observasjon, var for å høre hva pedagogisk leder tenkte om å ivareta og stimulere humoren til de yngste barna. Samtidig tenkte jeg at et intervju kunne gi meg informasjon om hvordan de arbeidet med dette. Spørsmålene til intervjuet ble utarbeidet med utgangspunkt i problemstillingen. I og med at

observasjon som metode hadde hovedtyngden i undersøkelsesarbeidet, skulle dette være et kort intervju. Det ble ikke lagd en avansert intervjuguide, men derimot et dokument med to åpne og enkle spørsmål som ble godkjent av veileder. Spørsmålene var som følger: ”På hvilken måte ivaretar og stimulerer dere humoren til de yngste barna?” og ”Hvilken betydning tror du humoren mellom dere voksne har å si for barnas humor?” Det første spørsmålet ønsket jeg å stille på bakgrunn av barnehagens opplysning i årsplan om fokus på humor. I tillegg ville jeg forsøke å sammenligne egne observasjoner med det som pedagogisk leder fortalte i intervjuet. Det siste spørsmålet ville jeg gjerne stille pedagogisk leder, da jeg tidligere i praksis hadde sett at det ofte forekom humor mellom de voksne på avdelingen.

Forberedelsene gikk i hovedsak ut på å sette seg godt inn i hva intervju innebar. Fra tidligere hadde jeg lite erfaring med metoden, og det var derfor nødvendig å forberede seg godt. Spørsmålene jeg skulle stille i intervjuet sendte jeg til pedagogisk leder etter avtale. Hensikten var at hun skulle kunne forberede seg på hva intervjuet skulle handle om. Hun ga uttrykk for at et intervju ikke var noe problem å stille opp på. Selve intervjuet gikk forholdsvis raskt og smertefritt. Svarene var utfyllende og innholdsrike, og ble rablet ned i ei notatbok med penn.

I etterkant av intervjuet skrev jeg ned det som ble sagt på en mer utfyllende måte i et dokument på datamaskin. Dette ble mer oversiktlig og strukturert. Deretter fikk pedagogisk leder tilsendt dokumentet på e-post slik at hun kunne lese det jeg som intervjuer oppfattet at hun hadde fortalt. På den måten unngikk vi feilkilder. Styrken ved metoden intervju er at en kan få mye informasjon i løpet av kort tid. Samtidig kan det være en utfordring å skrive ned alt som blir sagt. Derfor kan det altså være en fordel at informanten får lese det utfyllende intervjuet for å hindre feilkilder.

4.0 Mine funn – analyse, tolkning og drøfting

Dette kapitlet består av flere underkapitler. Først gir jeg en analyse og tolkning av det innsamlede datamaterialet. I denne prosessen har jeg foretatt et systematisk arbeid for å komme fram til hva observasjonene og intervjuet viser. Deretter omhandler de to neste underkapitlene fenomener jeg har valgt ut fra datamaterialet som knyttes til problemstillingen. Jeg skal her forklare hva datamaterialet viser i forhold til fenomenene, trekke fram eksempler og drøfte funnene opp mot teori fra teorikapitlet.

Da oppgaven skal ha et utviklingsperspektiv er det naturlig at jeg kommer inn på hvordan jeg som førskolelærer kan arbeide for å fremme humor i barnehagen. Dette kommer inn under det siste underkapitlet. Alle navn som er brukt er fiktive.

4.1 Analyse og tolkning av datamaterialet

Proessen med å analysere og tolke datamaterialet har vært både utfordrende og spennende. Det er gjennom et granskningsarbeid som dette at jeg har forsøkt å finne ut hva observasjonene og intervjuet forteller.

Arbeidet gikk i første omgang ut på å skrive ut og lese praksisfortellingene og intervjuet flere ganger. Hver gang jeg leste gjennom materialet oppdaget jeg nye momenter som var viktig i forhold til problemstillingen. Da jeg studerte praksisfortellingene skrev jeg stikkord i marginen, merket av gode eksempler og forsøkte å se etter ulike fenomen. Allerede før jeg satte i gang med å granske datamaterialet hadde jeg gjort meg noen tanker om hva som kunne være mønsteret. Halvveis i undersøkelsesarbeidet noterte jeg at smil og latter var to fenomener som gjentok seg, og som kunne knyttes til problemstillingen. Den lød som følger: *”Hvordan ivaretar og stimulerer personalet i barnehagen de yngste barnas humor?”*

Fenomenene *smil* og *latter* kom til uttrykk i spontane situasjoner og under pedagogiske opplegg. For eksempel i frilek utendørs og i samlingsstund. Gjennom mine undersøkelser kunne jeg se at fenomenene spilte en viktig rolle i forhold til hvordan de voksne arbeidet for å ivareta og stimulere de yngste barnas humor. I denne oppgaven blir *smil* og *latter* i hovedsak sett på i forhold til småbarnshumor. Fenomenene kan knyttes til mer enn bare humor, men i denne oppgaven er det barnas og de voksnes smil og latter som er i fokus.

I arbeidet med intervjuet brukte jeg samme framgangsmåte. Jeg noterte ned viktige punkter ut i fra det pedagogisk leder hadde fortalt. Dette var punkter som var relevant til oppgaven og problemstillingen. Noe jeg merket meg spesielt var at hun forklarte at det som voksen er viktig å spille på humoren som barna kommer med, og gi dem positiv respons. Samtidig fortalte hun at pedagogiske opplegg planlegges med utgangspunkt at de skal skape humor. Gjennom undersøkelsene kom det tydelig fram at pedagogisk leder sammen med det øvrige personalet på avdelingen jobber aktivt med humor i hverdagen sammen med barna. Det var interessant å se at også assistentene brukte humor aktivt. Voksnes evne til å skape og dyrke humor tenker jeg har mye med hvordan en er som person. Pedagogisk leder fortalte i intervjuet at det er av betydning hvilken personlighet de voksne har, og om en bruker humor til vanlig. Samtidig forteller årsplanen til barnehagen at humor er en viktig del av hverdagen. Enkelte steder i drøftingen henviser jeg til noe av det pedagogisk leder fortalte under intervjuet som har betydning for problemstillingen.

Gjennom observasjonene kan jeg se at smil, latter og humor generelt kom til uttrykk barna imellom, men også i situasjoner hvor voksne var involverte. Smil kom oftere til uttrykk enn latter. Ved mange tilfeller kunne jeg observere barn og voksne som trakk på smilebåndet. Latter hørte jeg mye av selv om fenomenet forekom i mindre grad. Både barn og voksne brukte latter ved forskjellige anledninger. Gjennom analysearbeidet var det spesielt tre former for latter som gjentok seg. Formene kalles for humoristisk latter, kilelatter og sosial latter. Sistnevnte kom oftere til uttrykk. Jeg fant også at humor kom hyppigere til uttrykk i spontane situasjoner enn i pedagogiske opplegg.

4.2 Smil

Gjennom til sammen åtte dager med observasjon viste det seg at barn og voksne på avdelingen smilte ofte, i ulike situasjoner. Smil er et relativt vanlig fenomen blant oss mennesker, og opplevelser alene eller sammen med andre kan føre til at vi trekker på smilebåndet. Smilet behøver ikke å være et direkte uttrykk for humor, men observasjonene mine fortalte meg at fenomenet kunne være et tegn på at voksne og barn hadde det morsomt. Søbstad (2006) sier at smilet også kan være en måte å skape et sosialt miljø for å uttrykke humor på. Dette har jeg sett i enkelte observasjoner. Gjennom praksisfortellingene så jeg at smilet gjentok seg ofte. Det forteller meg at fenomenet var relativt vanlig på avdelingen. For som Søbstad (2006) sier er det vanlig at smilet er mer utbredt enn latteren. Fenomenet kan også ha en kontaktskapende funksjon. På en måte kan vi si at det er et virkemiddel for å få kontakt med noen. Det kan også for eksempel bekrefte omsorg. På en annen side kan vi smile på ulike måter. Smilet kan gi uttrykk for varme, det kan være skøyeraktig eller vennlig.

Ved flere tilfeller møtte de voksne barnas humoruttrykk ved å smile til dem. Et eksempel var da en voksen satt ved bordet og skar opp frukt. Tre gutter på to år satt ved samme bord i hver sin tripptrappstol. Én av guttene begynte å slå hånden i bordet gjentatte ganger. Det tok ikke mange sekundene før de to andre hang seg på og gjorde det samme. Guttene smilte og hadde blikkontakt. Det er grunn til å anta at smilet i dette tilfellet var deres måte å skape et sosialt miljø for å uttrykke humor på. Den voksne ved bordet sa ingenting, men smilte til alle tre. På den måten tenker jeg at hun ga guttene bekreftelse på at det å slå i bordet var greit. Samtidig kunne det se ut som om hun viste forståelse for det som fra barnas side kunne se ut som uttrykk for humor. Som Merleau-Ponty (1962) hevder er forutsetningen for å forstå andre mennesker selve møtet med dem, der ansiktsuttrykket er en av faktorene som forteller noe om menneskers tanker og væremåte. I dette tilfellet kan smilet til guttene forstås som ansiktsuttrykket. Den voksne viste trolig forståelse for barnas humor, og anerkjente deres

måte å ha det artig på ved å smile til dem. Som Bae (1996) sier, innebærer voksnes anerkjennende grunnholdning forståelse og bekreftelse. Som observatør fikk jeg inntrykk av at disse faktorene var tilstede fra den voksnes side da hun smilte til guttene.

Voksnes bruk av smil kan ha betydning i arbeidet med å ivareta og stimulere de yngste barnas humor. For det første kan det være av betydning at barna opplever at de voksne smiler og bruker smil i ulike situasjoner med hverandre. For det andre er det trolig viktig at de voksne bruker smil aktivt sammen med barna. Det kan stimulere dem til å bruke uttrykket sammen med andre barn og de voksne i barnehagen. Voksnes aktive bruk av smil kan også skape et sosialt miljø for å uttrykke humor.

Situasjonen i eksempelet ovenfor fant sted under rolige omstendigheter. Det kan ha vært grunnen til at den voksne lot guttene slå i bordet. Det er også mulig at hun registrerte en form for gruppeglede mellom barna, hvor hun oppfattet at de delte humoropplevelsen ved hjelp av smil og den kroppslige aktiviteten ved å slå i bordet. På en annen side, hvis den voksne hadde bedt guttene om å la være og slå i bordet, ville trolig den positive stemningen blant guttene forsvinne. Av erfaring vet jeg at enkelte voksne kan ha lett for å be barna om å være stille hvis det fort blir litt bråkete. I mange tilfeller tenker jeg at den voksne gjør det for sin egen del, og glemmer at opplevelsen kan ha verdi for barna.

I en annen observasjon opplevde jeg en episode mellom en toåring og en voksen. De yngste barna var i ferd med å kle på seg og gå ut på formiddagen. Den voksne løftet toåringen opp og bar han i armene sine. Hun hadde blikkontakt med toåringen og lagde grimaser med ansiktet sitt. De utvekslet smil. Ansiktene deres var tett inntil hverandre. Dette var en interessant observasjon hvor jeg fikk se hvor lite som skal til for å bringe fram smilet i et barn. Det virket som om hensikten med grimasene til den voksne var å være morsom. Måten den voksne uttrykte humor på ved hjelp av smil og grimaser kan ha virket positivt inn på jenta. Voksne som viser engasjement som dette tenker jeg kan bidra til å stimulere de yngste barnas humor. Det handler om å gripe fatt i små ledige stunder hvor det er rom for å bruke humor.

Hvis derimot smilet hadde kommet til uttrykk kun under planlagte opplegg, ville trolig ikke miljøet på avdelingen vært den samme. Barna ville trolig ikke blitt stimulert like mye av voksnes smil, og hverdagen i barnehagen ville ikke vært preget av like mye humor. Som voksen i barnehagen tenker jeg det er av betydning å se viktigheten ved å bruke smilet aktivt både med og uten barna. Barn generelt oppfatter svært mye, og hvis de ser at voksne smiler mye til hverandre eller til dem selv, kan dette være med å stimulere barna til og smile mer. Det kan bidra til at smil blir en del av barnas humoruttrykk. Det er ikke av ingen grunn at

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2011) sier at barnhagen skal tilby barn et miljø preget av humor. Her tenker jeg at smil er en viktig faktor, da smilet kan knyttes til humor. Personalet er også forbilder for barna når det kommer til å uttrykke humor. Glade voksne med godt humør som aktivt bruker smilet, vil muligens kunne bidra til at barna viser den samme væremåten, ifølge Søbstad (2006).

Gjennom undersøkelsesarbeidet i barnehagen kom det klart og tydelig fram at humor og kroppslighet hang sammen, og slik som Søbstad (2006) hevder har humoren base i kroppen. Ved flere tilfeller så jeg at barna smilte samtidig som kroppen var i aktivitet. Med andre ord vil det si at smilet i småbarnshumoren kan knyttes til barnas smidige og levende kropp. Vi kan for eksempel se for oss en situasjon hvor barna bygger tårn med store puter eller lager sandslått ute i sandkassen. Sannsynligvis vil flere av barna trekke på smilebåndet samtidig som kroppen er i fysisk aktivitet. Ifølge Løkken (2004) er todlernes humor kjent for å være fysisk. Toddlerne er barna som er ett og to år. Deres særegne humor kalles for slapstick-humor, og er gjerne preget av fysisk aktivitet. I en samlingsstund med pedagogisk leder observerte jeg at smil og kroppslighet gikk hånd i hånd. Samlingsstunden bestod av kjente sanger med bevegelser, og jeg fikk inntrykk av at dette var populært blant de yngste barna. Kroppsspråk og ansiktsuttrykk var momenter jeg la spesielt merke til. Da barna lagde bevegelser til sangene kunne jeg se flere tilbaketrukne lepper og munnviker i ansiktene, med andre ord altså smil. *Barns verdsetting av humor* er en av til sammen fire dimensjoner som Søbstad (2006) deler barnehumoren inn i. Et viktig perspektiv innenfor denne dimensjonen kan være at humorreaksjonene til barn er kroppslige. På bakgrunn av dette kan derfor dimensjonen knyttes til eksempelet i samlingsstunden. En kroppslig humorreaksjon kan blant annet være munnbevegelser. I dette tilfellet var det altså smilet som var humorreaksjonen.

Pedagogens holdning og engasjement tenker jeg spilte en viktig rolle i samlingsstunden. Hun smilte ofte, blick og ansiktsuttrykk var levende og hun gjorde bevegelser i takt med sangene. Det virket som om engasjementet hennes smittet over på barna. For å ivareta og stimulere de yngste barnas smil og humor generelt tenker jeg at dette med engasjement hos den voksne er vesentlig. En må ha i bakhodet at vi som voksne er forbilder for barna, og at det trolig spiller en rolle at vi er fokusert og aktivt bruker smilet sammen med dem. I tillegg kan barna få mulighet til å verdsette egne og andres smil. Ut i fra observasjonen så det ut som om de kroppslige bevegelsene til den voksne fikk fram smilet til barna.

På en annen side kunne samlingsstunden fått et annet utfall hvis den voksne hadde vært uengasjert. Uten den voksnes bevegelser, ansiktsuttrykk og smil ville trolig heller ikke barna

engasjert seg. Gjennom intervjuet med pedagogisk leder kom det fram at hun planlegger pedagogiske opplegg med utgangspunkt i humor. Det vil si at hun på forhånd har en plan om at for eksempel samlingsstunden skal kunne være med å stimulere til humor blant de yngste i barnehagen. Dette kom tydelig fram i observasjonen jeg gjorde under samlingsstunden.

Det er muligens en forutsetning at voksne prøver å forstå hva barns smil kan bety. Smilet til et barn behøver nødvendigvis ikke ha noe med humor å gjøre. Derfor tenker jeg det er viktig at voksne forsøker å oppfatte hva som er barnets perspektiv, og samtidig prøve å forstå hva som er meningen med smilet. Dette kan underbygges av det Johansson (2011) kaller for *barnesyn* som er en viktig dimensjon. Førskolelærerens barnesyn kan ha noe å si i forhold til hvordan barns humor blir ivaretatt, og det forutsetter at pedagogen prøver å forstå barnets perspektiv og livsverden. Dette er imidlertid ikke alltid like lett å få til ifølge Johansson. For de voksne handler det i grunnen om våre egne perspektiver på hvordan vi forstår barn. En måte å gjøre dette på kan være å observere hvilke bevegelser barna lager med kroppen når de smiler. Tydelige smil og kroppsbevegelser kan gi voksne beskjed om at barna har det gøy. Igjen kommer vi inn på dimensjonen som står omtalt i eksempelet ovenfor hvor Søbstad (2006) mener at barn gjennom kroppen gir signaler til omgivelsene om at de verdsetter humoren. For at voksne skal forstå barnets perspektiv tenker jeg at vurderingsevnen deres spiller en viktig rolle. Voksne med god vurderingsevne kan ha mulighet til å tolke en situasjon godt og deretter handle klokt i den. Hvis en voksen for eksempel ser at et barn smiler, klapper og hopper samtidig, kan det være en grunn til å anta at barnet har det gøy. På en annen side kan den voksne forstå barnets perspektiv annerledes hvis det er snakk om at barnets uttrykk bare er et smil, uten noen form for bevegelser med resten av kroppen. Det kan bety at smilet ikke har noe med humor å gjøre.

Et annet eksempel på smil og kroppslighet ble observert i en spontan situasjon inne på avdelingen. Ei jente på to år hadde akkurat slått seg, og gråt litt. En voksen bar henne ut i garderoben hvor hun satte seg på en benk med jenta liggende på magen tvers over lårene hennes. Hun sluttet å gråte. Den voksne brukte den ene hånden sin til å kna jenta på magen. ”Nå skal vi bake boller og brød”, sa den voksne og smilte til jenta. ”Også stikker vi i noen rosiner”, fortsatte hun og brukte fingeren til å stikke henne i magen flere steder. Jenta smilte tilbake til den voksne. For toåringen ble trolig dette en opplevelse som først innebar noe trist, men som etter hvert ble til noe morsomt. Det kan en imidlertid ikke vite helt sikkert.

Denne hendelsen bekrefter i grunnen det pedagogisk leder opplyste om i intervjuet der hun fortalte at de voksne bevisst bruker humor i hverdagen på ulike måter. Det kan tenkes at den

voksne visste at det skulle lite til for å få fram smilet i jenta. Og det kan være derfor hun brukte humor som et virkemiddel for å få henne i godt humør igjen. Det som Merleau-Ponty (1994a) sier om kommunikasjon og forståelse for gester kan knyttes til den voksnes forsøk på å være morsom i eksempelet ovenfor. Det sies at kroppslig kommunikasjon kan være avgjørende for å få med andre på det som er morsomt. Smilet til den voksne kan ha gitt jenta signal om at hun ville ha det morsomt. Det kan igjen ha ført til at jenta smilte tilbake. I tillegg kan det hende at den voksnes barnesyn og vurderingsevne var faktorer som spilte inn her. Merleau-Ponty (1962) hevder også at forutsetningen for å forstå andre mennesker er selve møtet med dem. Det er ikke bare ord som er viktige, men også barnets tonefall og ansiktsuttrykk som kan fortelle noe om barnets tanker og væremåte. Sett gjennom den franske filosofens teori om dette er det grunn til å tro at den voksne fikk en forståelse for at jenta var lei seg etter å ha slått seg. Da forsøkte den voksne å gjøre det godt igjen ved å bruke humor. I følge Johansson (2011) kan førskolelærerens barnesyn beskrives i ulike temaer, der hvor ett av dem heter for *barn er medmennesker*. Barnesynet til den voksne tar her utgangspunkt i barnet ved å for eksempel henvende seg til barnet som et medmenneske. Det vil si et barn med blant annet ulike behov som en må forsøke å forstå, ta hensyn til og vise respekt for. Dette temaet innen barnesyn tenker jeg passer godt i forhold til observasjonen jeg gjorde med den voksne og jenta. Ut i fra det jeg registrerte virket det som om den voksne akkurat da så hvilket behov jenta hadde. I denne sammenheng kan en tenke seg at omsorg, trøst og humor var det som skulle til for at barnet fikk det godt igjen.

4.3 Latter

Latter er et fenomen som også kan knyttes til humor. Gjennom undersøkelsesarbeidet kom jeg fram til at latter blant barn og voksne på avdelingen var framtrædende. Ved flere tilfeller kunne jeg se og høre latter fra barn og voksne. Inntrykket mitt var at de hadde det morsomt. Dette kan for øvrig støttes til synspunktet til Søbstad (2006) som innebærer at latter er ytre tegn på at noen har det morsomt. Svebak (2000) hevder at latter er en form for kroppsspråk. Med andre ord kan latteren til et barn for eksempel fortelle en voksen at det er i en bestemt affekt, og i en mental tilstand. Latter kom til uttrykk både i spontane situasjoner og under pedagogiske opplegg. Gjennom observasjonene fant jeg også at ulike former for latter kom til uttrykk. Tre av Giles og Oxfords (1970) syv former for latter er relevant i denne sammenheng. Det er her snakk om *humoristisk latter*, *sosial latter* og *kilelatter*.

Humoristisk latter kom til uttrykk ved flere tilfeller. Et eksempel var da pedagogisk leder akkurat hadde tilrettelagt for en aktivitet med trolleig for både små og store barn. I forkant hadde hun fylt to brusflasker med vann som skulle brukes til å kjevle trolleigen. Hun tok tak i en av flaskene og begynte å kjevle. Plutselig sprutet det en lang og tynn vannstråle ut i rommet. Hun begynte å le, og det samme gjorde de barna som hadde fått dette med seg. I det vannstrålen gikk i bue fra bordet og ned på gulvet, lagde den voksne et artig ansiktsuttrykk og sa: ”Nei, se! Det er jo hull i korka”. Hun lo mer, og barna lo de også. Som observatør var det umulig å ikke trekke på smilebåndet. Denne formen for latter blir ifølge Giles og Oxford (1970) regnet som den vanligste. Den humoristiske latteren oppstår gjerne når noe morsomt blir sagt, sett eller hørt. I dette tilfellet kom latteren trolig til uttrykk på grunn av det som skjedde med flasken. Jeg har i ettertid gjort meg opp noen tanker om observasjonen. Den voksne tok sannsynligvis ikke seg selv særlig høytidelig da hun lo av sin egen tabbe. For det første tenker jeg det er en god egenskap som voksen i arbeid med barn å kunne le av seg selv og de tabber en gjør som kan være morsomme. Det kan være positivt at voksne tør å gjøre seg selv til latter, være uhøytidelig og lekende. For det andre kan det være av betydning at voksne har evne til å oppdage hverdagshendelser som en kan tulle og ha det moro med. De voksne må kunne ha mulighet til å ta vare på humor i spontane situasjoner som dette, og kunne stå fritt til å le og ha det morsomt sammen med barna. Dette tenker jeg er en måte de voksne kan stimulere barnas latter og humor generelt på.

På en annen side kan voksne uten humoristisk sans føre til at barna blir en del av en alvorstung og kjedelig hverdag. Selv om den pedagogiske virksomheten skal tas alvorlig og seriøst, betyr det ikke at humoren ikke skal få prege hverdagen. Derfor var det interessant å observere hvordan latteren og humoren i den spontane hendelsen med flasken påvirket stemningen mellom den voksne og barna. De virket glade, og latteren høstes spesielt godt.

En annen spennende observasjon gjorde jeg utendørs sammen med to av de yngste barna på to år. I dette tilfellet var det *sosial latter* som var fokus. Latteren er ifølge Giles og Oxford (1970) nært knyttet til smilet, og den brukes for å lette samspillet i en gruppe. Toåringene Snorre og Johanne hadde funnet seg ei lita søle ved enden av ei rampe. De løp ned fra rampa og hoppet i søla gjentatte ganger. Begge to satte seg etter hvert ned midt i søla, begge med regnklær på vel og merke. Først kunne jeg høre Johanne si: ”Bada”. Hun lo. Da sa Snorre nøyaktig det samme, og begynte å le han også. De plasket i søla og lo begge to. De så på hverandre. For humoren mener Søbstad (2006) at den sosiale sammenhengen er viktig. Å dele humoropplevelser med andre kan forsterke humorreaksjonene. Det virket som om Johannes

smittende latter påvirket Snorre til å begynne og le. Det er derfor grunn til å tro at de var en del av den samme humoropplevelsen.

I samme øyeblikk kom en voksen fra avdelingen ut for å gi en beskjed til en annen voksen. Hun la merke til toåringene som satt godt plassert med rumpa midt i søla. ”Hva gjør dere?”, spurte den voksne og smilte samtidig lurt mot dem begge. ”Bada”, sa Johanne. ”Bader dere?”, spurte den voksne og satte i å le før hun gikk inn igjen. Siden den voksne reagerte med latter virket det som om hun tenkte det var uproblematisk at barna satt i søla. Trolig la hun merke til at barna hadde det gøy, og forsto at leken deres hadde betydning. På en måte kan en si at hun anerkjente leken med latteren sin, og på den måten ga hun signal om at leken i søla var i orden. En kan oppmuntre barn til å dyrke humor ved å anerkjenne den når den spontant uttrykkes av barna mener Søbstad (1995). Samtidig sier han at voksne må tenke på hvordan de er som modeller for barna. Voksne som slipper latteren løs og verdsetter barns humoruttrykk vil trolig ha stor betydning. Måten den voksne møtte barnas humoruttrykk på ved bruk av latteren, kan ha forsterket opplevelsen til begge barna. Sett fra en observatørs øyne virket det som om den voksne hadde et godt blikk for barnas humoruttrykk, viste forståelse og bekreftet humoropplevelsen til toåringene. En anerkjennende grunnholdning som dette forutsetter at den voksne jobber med å få et forhold til sine egne følelser og tanker, mener Bae (1996). Den voksne må også forsøke å få et perspektiv på hva som er intensjonen i interaksjonen med barna, og ta ansvar for det i tydelig kommunikasjon. Det kunne se ut som om hun viste barna forståelse for den morsomme leken deres, og deretter ga dem bekreftelse ved å le sammen med dem.

Humor som forekommer i spontane situasjoner som dette, er i følge Søbstad (2006) vel så viktig som den humoren en opplever i aktiviteter og pedagogiske opplegg. Det kan tenkes at den voksne forsto hvilken verdi øyeblikket i søla ga barna, og lot derfor være å avbryte. I stedet for å avslutte leken som så ut til å være fylt med humor, lo hun sammen med barna, og ga en slags bekreftelse på at leken var i orden. Måten den voksne møtte barna på fikk trolig betydning i forhold til dette med å ivareta og stimulere de yngste barnas humor. Som voksen lo hun sammen med Snorre og Johanne som satt i søla, og det kan ha gjort til at opplevelsen til barna ble forsterket. Det kan også hende at latteren til den voksne stimulerte barna til å komme med flere humoruttrykk ved en senere anledning.

Som voksen tenker jeg det er viktig å ivareta barns humoropplevelser. Tidligere har jeg arbeidet som assistent i barnehage. Ved flere tilfeller har jeg opplevd det motsatte av det som jeg opplevde i observasjonen av Snorre, Johanne og den voksne. På enkelte regnfulle dager

kunne jeg erfare at voksne bestemte at barna verken kunne gå eller sitte i sølepytter. Dette til tross for at de små var kledd i regnklær. De forsvarte det med at klærne kunne bli våte, og da ville det bli mer arbeid på personalet. I ettertid har jeg gjort meg noen refleksjoner om dette. Voksne kan prøve å unngå og ta fra barns glede i lek som kan ha betydning for dem, så lenge det ikke er snakk om farlig lek. For små barn kan latter og humor i for eksempel lek med vann ha stor verdi. Som voksen tenker jeg det er viktigere å være tilstede og anerkjenne barns latter slik at humoren kan få mulighet til å blomstre.

Kilelatteren ble observert i mindre grad. Ved et par tilfeller observerte jeg en situasjon hvor en voksen og et barn var de involverte. Det ene tilfellet foregikk på gulvet hvor en voksen hadde satt seg ned. Håvard på ett år søkte kontakt med den voksne, og satte seg på fanget. Som observatør la jeg raskt merke til at den voksne hadde en litt annen hensikt enn Håvard, som trolig bare hadde et ønske om å sitte på et fang. Hun så antakelig muligheten til å tulle og tøyse litt. I det Håvard satte seg på fanget, tok hun tak i overkroppen hans og la ryggen på beina hennes. Hun kilte han opp langs beina, på magen og under haka. Håvard lo. Han lo så kraftig at fargen i ansiktet ble rødere og rødere. Engasjementet til den voksne var absolutt tilstede. Hennes bruk av forskjellige ansiktsuttrykk, stemmebruk og ikke minst latter var trolig faktorer som var med på å skape, og etter hvert forsterke humoropplevelsen mellom dem.

Det var åpenbart den voksne som tok initiativ til å ha det morsomt. Likevel kan det tenkes at Håvard skapte humoren sammen med henne. Latteren hans var en relativ viktig faktor i denne situasjonen. Derfor kan det være grunn til å anta dette. Gutten ga ingen tegn til at kilingen var ubehagelig. Da ville trolig latteren vært fraværende. Voksnes evne til å fange spontane humoropplevelser som dette med de yngste barna tenker jeg er viktig. Å stimulere til latter slik som den voksne gjorde i eksempelet kan ha hatt betydning for guttens videre utvikling av humor. Å dele morsomme opplevelser og le sammen kan bidra til å fremme humor og et godt miljø blant barn og voksne på avdelingen. Vi kan med dette forstå at humor i spontane situasjoner kan ha like stor betydning som humor under pedagogiske opplegg.

Et miljø preget av humor har trolig stor betydning for barn og voksne i barnehagen. Gjennom flere observasjoner gjorde jeg meg opp noen tanker om nettopp dette. En dag sto ei jente på to år ute og ropte ei selvkomponert regle gjentatte ganger. Hver gang regla var slutt hørte jeg latteren hennes på lang avstand. De voksne som var ute så dette, og lo begge to. Latteren deres kan ha vært en faktor som gjorde at jenta ble oppspilt og derfor fortsatte. Kanskje forsto hun at det hun gjorde var morsomt.

I etterkant diskuterte jeg dette med de to voksne, og vi var alle enige om at jenta allerede hadde aldeles god humor. Og det var ikke bare denne ene gangen jeg fikk erfare hennes måte å uttrykke humor på. Det interessante var imidlertid at de voksne mente hun ikke kunne ha humoren med seg hjemmefra. Dette kan en selvsagt ikke vite sikkert. En kan i stedet velge å tro at miljøet på avdelingen i barnehagen har hatt betydning for hennes utvikling av humor. Som observatør virket det som miljøet på avdelingen bar preg av mye godt humør blant de voksne som gikk hånd i hånd med smil, latter og positiv energi. Dette kan lett smitte over på barna. Pedagogisk leder bekreftet for øvrig dette i intervjuet. Der fortalte hun at humoren på avdelingen smitter over på barna, og da spesielt latter som det er mye av. Samtidig fikk jeg inntrykk av at de hadde et godt klima som tillot bruk av humor. Dette kan være med å skape et trygt miljø hvor barn og voksne får mulighet til å dyrke humor. Jentas hyppige bruk av humor tenker jeg derfor kan ha en sammenheng med det miljøet hun er en del av på avdelingen i barnehagen. Og de voksnes evne til å ivareta og stimulere hennes humor har sannsynligvis spilt en viktig rolle.

Latter kan i likhet med smil knyttes til kroppslighet. Flere observasjoner viste at barna som regel var fysisk aktive da latteren kom til uttrykk. Ved ett tilfelle satte en voksen på musikk, og flere av barna begynte å snurre rundt med armene ut. Etter hvert ble de svimle og mistet balansen, og datt deretter i gulvet. Det hørtes ut som om barna skulle le seg i hjel. Her kan det være av betydning å komme inn på dimensjonen *barns verdsetting av humor* igjen, hvor et viktig perspektiv kan være at humorreaksjonene er kroppslige. Barnas latter var humorreaksjonen i denne sammenheng. Søbstad (2006) mener at det er gjennom kroppen barna gir signaler til sine omgivelser om at de verdsetter humoren. Det var i grunnen ikke vanskelig å se at barna hadde det morsomt. Ved å se gleden i øynene deres og gjennom bevegelsene med kroppen, virket det som om barna satte pris på humoropplevelsen. På en annen side er det grunn til å tro at gruppeglede kan knyttes til dette. Gruppeglede handler ifølge Løkken (2004) mye om hvordan småbarna deler humoropplevelser i barnehagen. Den er gjerne preget av intens fysisk aktivitet kombinert med smittende latter. Nettopp dette tenker jeg stemmer overens med min observasjon.

I forbindelse med en annen observasjon så jeg det som Løkken (2004) kaller slapstick-humor som relateres til toddlerhumor. Denne type humor er også preget av barns kroppslighet, og er som regel voldsom i en lekende forstand. Observasjonen ble gjort i forbindelse med en påkledningssituasjon før de yngste skulle ut. Det hele startet med at jeg hørte latter ute i gangen. To gutter på to år ventet på tur til å få kle på seg. I mellomtiden løp de fram og

tilbake sammen. Guttenes latter var trolig preget av glede og fryd. Plutselig løp en av de voksne etter guttene ut i gangen og sa med kraftig tilgjort stemme: ”Hahaha, kom nå!”. Deretter lo hun og geleidet guttene til plassene sine i gangen. Slapstick-ingrediensen som Løkken (2004) kaller jage – fange, kan knyttes til denne situasjonen med den voksne og barna. Det virket som om hensikten til den voksne var å skape en opplevelse med humor og skrekkblandet fryd. En spontan situasjon som dette tenker jeg viser hvor lite som skal til for at en voksen kan stimulere til humor blant de yngste barna.

4.4 Arbeid som kan fremme småbarnshumor i barnehagen

Oppgaven skal være utviklingsorientert. Derfor skal jeg i denne delen av oppgaven forklare hvordan jeg som førskolelærer kan arbeide for å fremme humor i barnehagen. Humorforskeren Paul McGhee (2002) gir konkrete råd som kan fremme barnehumor. Jeg har tatt utgangspunkt i enkelte av rådene når jeg reflekterer og kommer med egne synspunkter. Rådene innebærer å satse på smittende latter, støtte leken, forsterke tidlige forsøk på å skape humor hos barn, rim og regler, være modeller i bruk av humor samt respektere barns spesielle humorstil.

Når en skal arbeide med humor i barnehagen vil det være en forutsetning at de voksne selv er glad i humor og bruker det aktivt sammen med barn og kolleger. For meg som førskolelærer er det viktig å huske at jeg sammen med det øvrige personalet er forbilder i å uttrykke humor i barnehagen. Samtidig kan arbeidsglede og trygghet i personalgruppen gi grobunn for gode og glade dager for både små og store. For å fremme humor kan det være av betydning at de voksne har det gøy sammen på jobb, og at det er stor takhøyde for å bruke humor. Voksne som er humoristiske, glade og som smiler og ler kan være med å påvirke barna til å vise den samme væremåten. Personlig er jeg kjent for å le mye, og jeg ler mer når jeg er sammen med andre som også ler. Å dele morsomme opplevelser sammen med barna kan føre til smittende latter. Arbeider jeg med dette kan det bidra til at humoren dyrkes. Samtidig vil trolig miljøet på avdelingen bli atskillig bedre. Som førskolelærer kan jeg tenke på hvordan jeg møter barn og voksne når jeg kommer på jobb. Et godt humør og en positiv innstilling smitter lett over på dem en skal være sammen med gjennom dagen. Dette tenker jeg gir et godt grunnlag for at humor kan dyrkes. Andre elementer som kan spille inn i arbeidet for å fremme humor er å gi barna spillerom for å leke sammen og være glade. Jeg bør også være tilstede å støtte leken da den faktisk er en forutsetning for barna når de skal skape humor. Det kan gjøres ved å være tilstede sammen med barna på gulvet, ha et våkent blikk og gi dem anerkjennelse. Samtidig

kan det være av verdi å legge til rette for at små og store kan tulle og tøyse sammen slik at humoren utvikler seg.

Humor som kommer til uttrykk i spontane situasjoner mener jeg er vel så viktig som humor i pedagogiske opplegg. Tøys, tull, latter og spøk behøver ikke nødvendigvis være begrenset til faste tider. Den bør i mine øyne gis rom til innimellom også. Gjennom mitt undersøkelsesarbeid så jeg at humoren i de aller fleste tilfeller forekom i spontane situasjoner. Som førskolelærer ønsker jeg spesielt å ta vare på små morsomme hverdagshendelser som kan ha stor verdi for både liten og stor. Samtidig ser jeg viktigheten med å være uhøytidelig og lekende, og jeg må tåle å gjøre meg selv til latter. Å le av egne tabber er en god egenskap. På den måten kan jeg være en god modell for barna, og samtidig vise dem at vi kan le av feil som vi gjør.

Humorskaping er en av dimensjonene som Søbstad (2006) deler barnehumoren inn i. Kroppslig aktivitet, lek og humor er nøye knyttet sammen og nødvendig for at barn og voksne skal kunne skape humor. Som førskolelærer vil det være viktig å være tilstede og støtte initiativet deres når de på en eller annen måte forsøker å uttrykke en form for humor. Ifølge McGhee er et godt råd å forsterke tidlige forsøk på å skape humor hos barn. Dette handler i stor grad om å ivareta de yngste barnas humor. Dette kan gjøres ved å møte barnas humoruttrykk med smil, latter, mimikk og verbale oppmuntringer. Hvis det passer seg er det også mulig å spille videre på barnas initiativ ved å dele vitser og morsomme fortellinger. Men dette forutsetter at barna har evnen til å forstå humoren, og dette kommer inn under dimensjonen som kalles for *humorforståelse*. For at barna skal kunne oppdage og forstå humoren er det nødvendig å sitte inne med noen intellektuelle ferdigheter ifølge Søbstad (2006). Av de yngste barna er det for eksempel de færreste som forstår ironi og bruken av det. Derfor kan det være nødvendig å gjøre en vurdering der og da om humoren egner seg for barna. Samtidig kan emosjoner, altså følelser ha noe å si i forhold til barnas atferd med tanke på det å uttrykke humor. I oppfattelsen av andre barn og voksnes følelser, kan det hende at barnet forstår om noe er morsomt eller ikke.

McGhee (2002) mener at barn har sin egen spesielle humorstil. I arbeidet med å fremme humor tenker jeg det er viktig som førskolelærer å respektere og anerkjenne at barna uttrykker humor på sin særegne måte. Mitt barnesyn vil i denne sammenheng spille en viktig rolle.

Innholdet i barnehumoren er også en dimensjon som stammer fra Søbstad. Kunnskaper om hva dette innebærer kan være nyttig når aktiviteter og pedagogiske opplegg med humor skal planlegges. Barns humor kan komme til uttrykk på ulike måter, og jeg kan for eksempel sørge

for at det gis rom for å uttrykke humor gjennom rim og regler, sang, gester, mimikk og kroppslighet. Spesielt i bruk av rim og regler vil det igjen være snakk om at innholdet tilpasses barnas intellektuelle nivå. Inkongruenshumor kan for eksempel prege et pedagogisk opplegg. Dette er ifølge Søbstad (2006) en type humor som viser seg å være relativt vanlig blant barn, og det handler mye om å gjøre seg til ved hjelp av klovning og spillopper. For barn oppleves humoren som tullete og merkelig. Ved hjelp av drama kan jeg stimulere barna til selv å bruke denne humoren. For å få til det kan jeg for eksempel kle meg ut som en gammel skrøpelig mann i rare klær og fortelle dem en morsom historie. Bevisst bruk av inkongruenshumor tenker jeg kan bidra til å fremkalle humorreaksjoner hos barna. Ved å ivareta barnehumorens innhold kan jeg som voksen bidra til at den skaper glede og trivsel i barnegruppen.

På en annen side kan også et systematisk arbeid sammen med personalgruppen fremme humor. Et slikt pedagogisk utviklingsarbeid handler ifølge Foss m.fl. (1999) om å arbeide med mål, innhold, arbeidsformer og organisering for å utvikle barnehagen. En tiltaksplan kan være en form for utviklingsarbeid. Imidlertid tenker jeg at et systematisk arbeid som dette ikke behøver å være løsningen hvis en ønsker å fremme humor. Engasjerte voksne som bruker humor aktivt sammen med barna er trolig det som skal til for at den kan spire og gro. Og som Søbstad (2006) sier vil det å fremme humor hos de minste barna handle om å gi dem tid, rom og anledning for humoren.

Som førskolelærer i barnehage ønsker jeg at humor skal være en stor del av hverdagen. Likevel bør det finnes en viss balanse mellom tull og tøys, alvor og seriøsitet. Det er viktig å fremme småbarnas humorutvikling. Som førskolelærer blir dette en viktig oppgave for meg. Målet skal være å skape et godt miljø fylt med humor og glede som kan gjøre barna bedre rustet til å takle motgang og frustrasjon senere i livet. I tillegg skal målet være å fremme barnas nysgjerrighet, utvikle sosial kompetanse og skape et godt læringsmiljø i barnehagen. Erfaringer og opplevelser knyttet til humor som barna tar med seg fra tiden i barnehagen vil muligens ha noe å si for livet deres videre. Flere mål kan være at barna skal få oppleve glede, og det å være glad. Samtidig skal en god dose tull og tøys stå høyt på dagsordenen. Bonusen vil sannsynligvis bli en morsommere hverdag for liten og stor.

5.0 Avslutning

Arbeidet med bacheloroppgaven har vært en spennende og lærerik prosess. Humor er et interessant og viktig tema som jeg mener bør være en del av hverdagen i barnehagen. I oppgaven har jeg sett nærmere på hvordan personalet ivaretar og stimulerer de yngste barnas humor. Problemstillingen til oppgaven var som følger:

”Hvordan ivaretar og stimulerer personalet i barnehagen de yngste barnas humor?”

Mine funn viser at de voksne på avdelingen bruker humor aktivt sammen med barna både spontant og under pedagogiske opplegg. Det i seg selv er en viktig forutsetning for å kunne ivareta og stimulere de yngste barnas humor. Voksenrollen er av stor betydning, og det er ingen tvil om at det gode humøret til personalet har innvirkning. De voksne smiler, ler mye og bruker kroppen aktivt med kolleger og barn, og det er tydelig at det smitter over på de yngste. ”Vi tuller og tøyser, og det merker barna”, sa pedagogisk leder i intervjuet. Som voksne er de uhøytidlig, og tør å gjøre seg selv til latter av de tabber som de gjør. Det er grunn til å tro at personalets gode humør og holdning med hyppig bruk av smil, latter og humor generelt stimulerer de yngste barna til å vise den samme væremåten med hverandre og de voksne. Samtidig bidrar det til å skape et sosialt og trygt miljø hvor småbarnas humor kan utvikles. Funnene viser at humor har lett for å komme til uttrykk på avdelingen. Årsaken til det er sannsynligvis at miljøet er preget av humor.

Personalet viser engasjement og interesse i møte med barnas humor og humoropplevelser. Ofte smiler og ler de sammen med dem. På den måten ivaretar de og viser forståelse for barnas måte å uttrykke humor på, og samtidig gir de bekreftelse og anerkjennelse. Evnen som de voksne på avdelingen har til å forstå barnas perspektiv og livsverden på handler om deres barnesyn. Måten de voksne møter barnas humoruttrykk på kan forsterke opplevelsen deres, stimulere barnas humor og føre til at den blomstrer og utvikler seg. De voksne er også gode til å gripe fatt i små ledige stunder hvor det er rom for å bruke humor. De tar vare på spontane øyeblikk hvor de ler og har det morsomt sammen med barna. Samtidig legger pedagogisk leder til rette slik at pedagogiske opplegg planlegges med humor som utgangspunkt. Det viser at de voksne bevisst bruker humor i arbeidet med barna.

Humor i barnehagen er et interessant fagområde, spesielt egnet for kvalitative studier. Humor blant de yngste er et aktuelt tema, og kan forskes på utover hva jeg har gjort i denne oppgaven. I framtidige forskningsprosjekter omkring humor i barnehagen tenker jeg det

kunne være interessant å se spesielt på hvilken måte humor kommer til uttrykk gjennom planlagte pedagogiske opplegg.

Litteraturliste

Bae, B. 1996. *Det interessante i det alminnelige.*

Oslo: Pedagogisk Forum

Dalland, O. 2007. *Metode og oppgaveskriving for studenter.*

Oslo: Gyldendal Akademisk

Foss, E m.fl. 1993. *Lokalt utviklingsarbeid i barnehagen.* Oslo: Universitetsforlaget

Giles, H. og Oxford, G.S. 1970. *Towards a multidimensional theory of laughter causation and its social implications.* Bulletin of the British Psychological Society

Johansson, E. 2011. *Små barns læring.*

Oslo: Gyldendal Akademisk

Kunnskapsdepartementet. 2011. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.*

Bergen: Fagbokforlaget

Løkken, G. 2004. *Toddlerkultur.*

Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Løkken, G og Søbstad, F. 2006. *Observasjon og intervju i barnehagen.*

Oslo: Universitetsforlaget

McGhee, P.E. 2002. *Understanding and Promoting the Development of Childrens' s Humor.*

Dubuque: Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company

Merleau-Ponty, M. 1962. *Phenomenology of perception.*

New York og London: Routhledge

Merleau-Ponty, M. 1994a. *Kroppens fenomenologi.*

Oslo: Pax.

Svebak, S. 2000. *Forlenger en god latter livet?*

Bergen: Fagbokforlaget

Søbstad, F. 1995. *Humor i pedagogisk arbeid.*

Oslo: Tano

Søbstad, F. 2006. *Glede og humor i barnehagen.*

Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Søbstad, F. 2013. "Småbarnas humoropplevelser." I *Småbarnspedagogikk*, redigert av

Haugen m.fl. Oslo: Cappelen Damm Akademisk